

Detta kapitel är ett utdrag ur

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULL BEBYGGELSE I GÖTEBORG

ETT PROGRAM FÖR BEVARANDE

DEL II

Redaktör

Gudrun Lönnroth, Stadsmuseet

Projektgrupp

Hans Ander, Stadsbyggnadskontoret
Maria Lundgren, Stadsbyggnadskontoret
Gudrun Lönnroth, Stadsmuseet

Kartor

Lillemor Bankel, Stadsbyggnadskontoret

Foto före 1965

Stadsmuseets arkiv

Foto 1965–98

Arkivfoto, Staffan Westergren, Stadsmuseet
Övrigt, Gudrun Lönnroth, Stadsmuseet

Flygfoto

Stadsbebyggelse, Gösta Rydvall, Stadsbyggnadskontoret
Landsbygd, Lars Nord, Stadsmuseet

Utskrifter

Kristina Carlefred, Stadsbyggnadskontoret

Grafisk form och produktion Joe Brig Art AB, Göteborg
Textoriginalen är satta med Caslon 540 och ITC Garamond.

OLSKROKEN 43

STADSDELENS HISTORIA

Före 1880

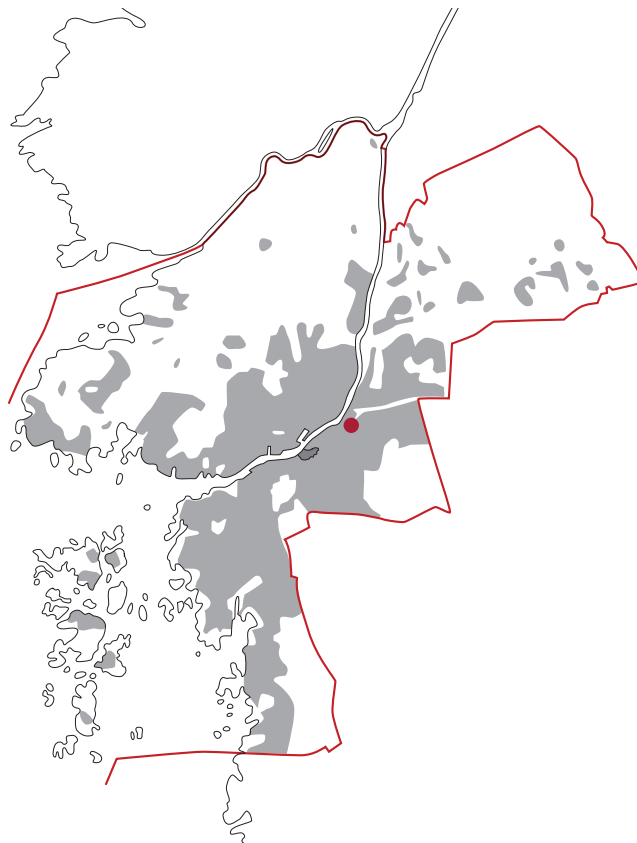
Stadsdelen har fått sitt namn efter gården Olskroken. Här fanns också landeriet Redberg och områdets största gård var Ånäs landeri som låg i norra delen. (Se stadsdelen Gamlestaden sid 10.)

Intill höjdpartiet i södra delen gick Redbergsliden fram. Där denna mötte Danska Vägen växte efter hand Redbergsplatsen fram och vid 1800-talets mitt fanns rader av små trähus längs vägarna.

1880-1960

Södra delen av Olskroken ingick i den stora utbyggnadsplanen för Göteborg som fastställdes 1866. Där angavs tydligt att området skulle användas till "arbetarebostäder".

1880 fastställdes en ny reviderad plan för Olskroken och de följande 30 åren bebyggdes större delen med landshövdingehus. 1882 invigdes stadsdelens kyrka, 1879 byggdes den första folkskolan och 1902 den andra. I anslutning till bostäderna fanns också filialer till Renströmska badanstalten och Dicksonska folkbiblioteket. På 1930-talet tillkom ett "polishus" samt "Redbergsgården" uppförd för Arbetareföreningen.

I Olskrokens västra och norra del etablerades verksamheter av olika slag bl a de två välkända företagen Pellerins Margarinfabrik och Gamlestadens textilfabrik på Ånäs.

Flera trähus från tiden före 1880 fanns länge kvar i norr och denna del bebyggdes med nya bostadhus 1900–40.

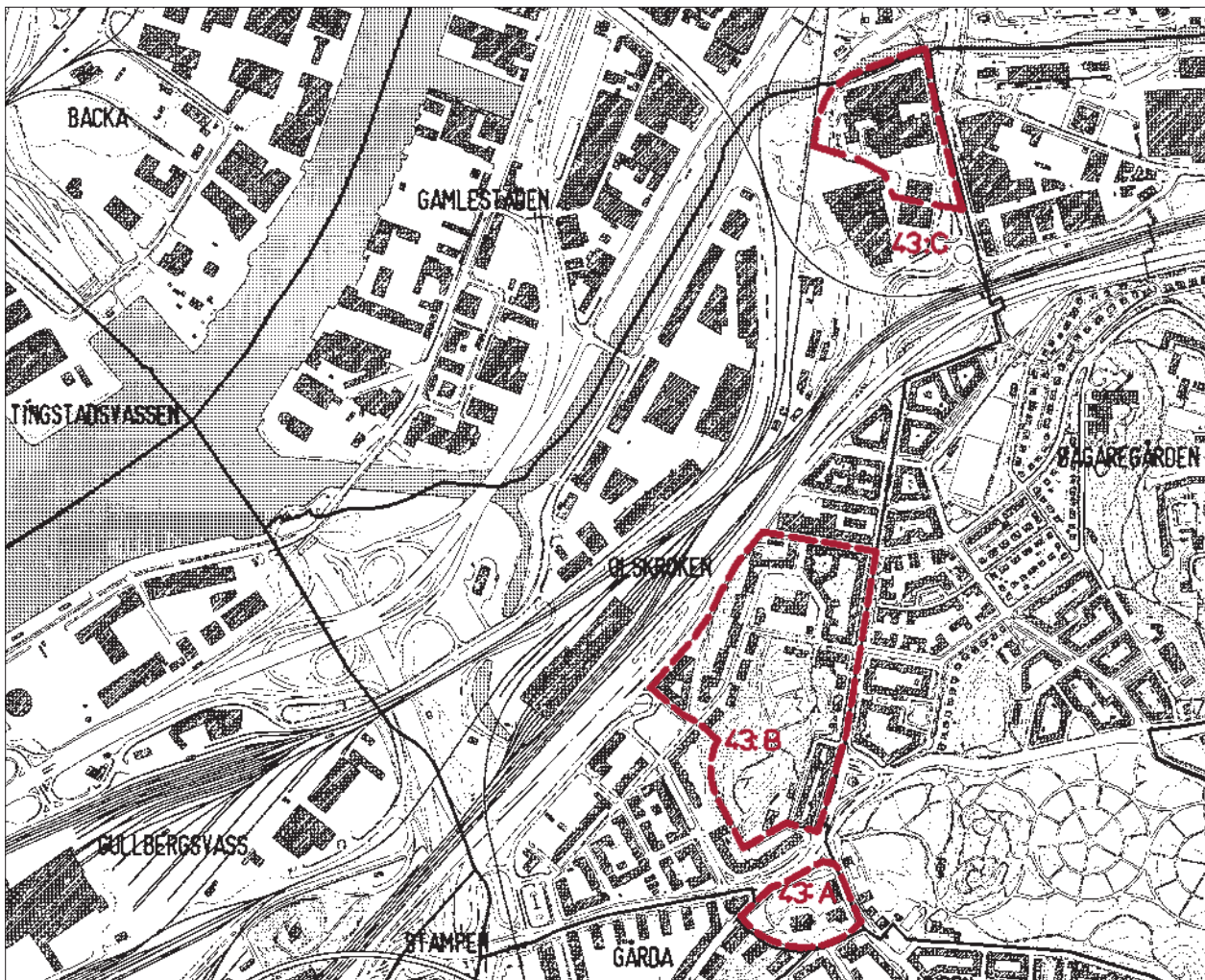
Från 1877 hade Olskroken en egen järnvägsstation som låg i utkanten där Prästgatan möter Riddargatan.

Förändrat - bevarat

Efter 1960 genomfördes stora förändringar i stadsdelen. Nästan all bebyggelse från tiden före 1910 ersattes med nya byggnader och

Redbergsvägen sedd från väster cirka 1950. Till vänster Olskrokens landsbövdingebus. Till höger Gubberoparken.

stora trafikleder byggdes ut i nordvästra och västra kanten.

Bevarade delar finns vid Redbergsplatsen/Redbergsparken och norrut väster om Ånäsvägen.

S:T PAULI KYRKA – REDBERGSGÅRDEN, 43:A

NORRA OLSKROKEN, 43:B

F D GAMLESTADENS FABRIKER, 43:C
(SE GAMLESTADEN)

S:t Pauli kyrka – Redbergsgården

Olskroken 43:A

Miljön omfattar Redbergsgården och S:t Pauli kyrka med omgivande park.

Historik

Marken till kyrkotomten skänktes av konsul Ekman som ägde det angränsande landeriet Gubbero (se sid 61.) och bygget bekostades med medel ur Renströmska fonden.

Kyrkan uppfördes 1880–82 enligt ritningar av arkitekten A C Peterson och hade ursprungligen plats för 1 200 personer. År 1888 tillkom också en prästgård men denna revs på 1970-talet och ersattes senare med ett nytt församlingshem. Kyrkans interiör förändrades delvis på 1940-talet.

Redbergsgården (kv 33:6) byggdes 1934 efter ritningar av A Jonsson. Den uppfördes för Göteborgs Arbetareförening och innehöll bl a samlingslokaler och butiker. Till 1971 drevs också en biograf här och idag används stora salen som bingolokal.

Motivering

S:t Pauli kyrka och Redbergsgården är viktiga minnen från den tid då Olskroken var en tätt befolkad arbetarstadsdel. De utgör också tillsammans med parken och den anslutande Östra kyrkogården ett mycket karaktäristiskt inslag i stadsbilden.

Program – skydd

Bevaringsprogram 1987: Redbergsgården (kv 33:6). Skydd enl KML 4 kap. Kyrkliga kulturminnen: S:t Pauli kyrka.

Beskrivning – karaktär

S:t Pauli kyrka har ett fritt läge i en park som sluttar ner mot en liten plats prydd med skulpturen "Elementens kamp". Skulpturgruppen utfördes av Anders Jönsson cirka 1930 och var ursprungligen placerad på gamla Olskroks-torget, en plats som försvann vid stadsdelens förnyelse.

Kyrkobyggnaden har inslag av både nyromansk och

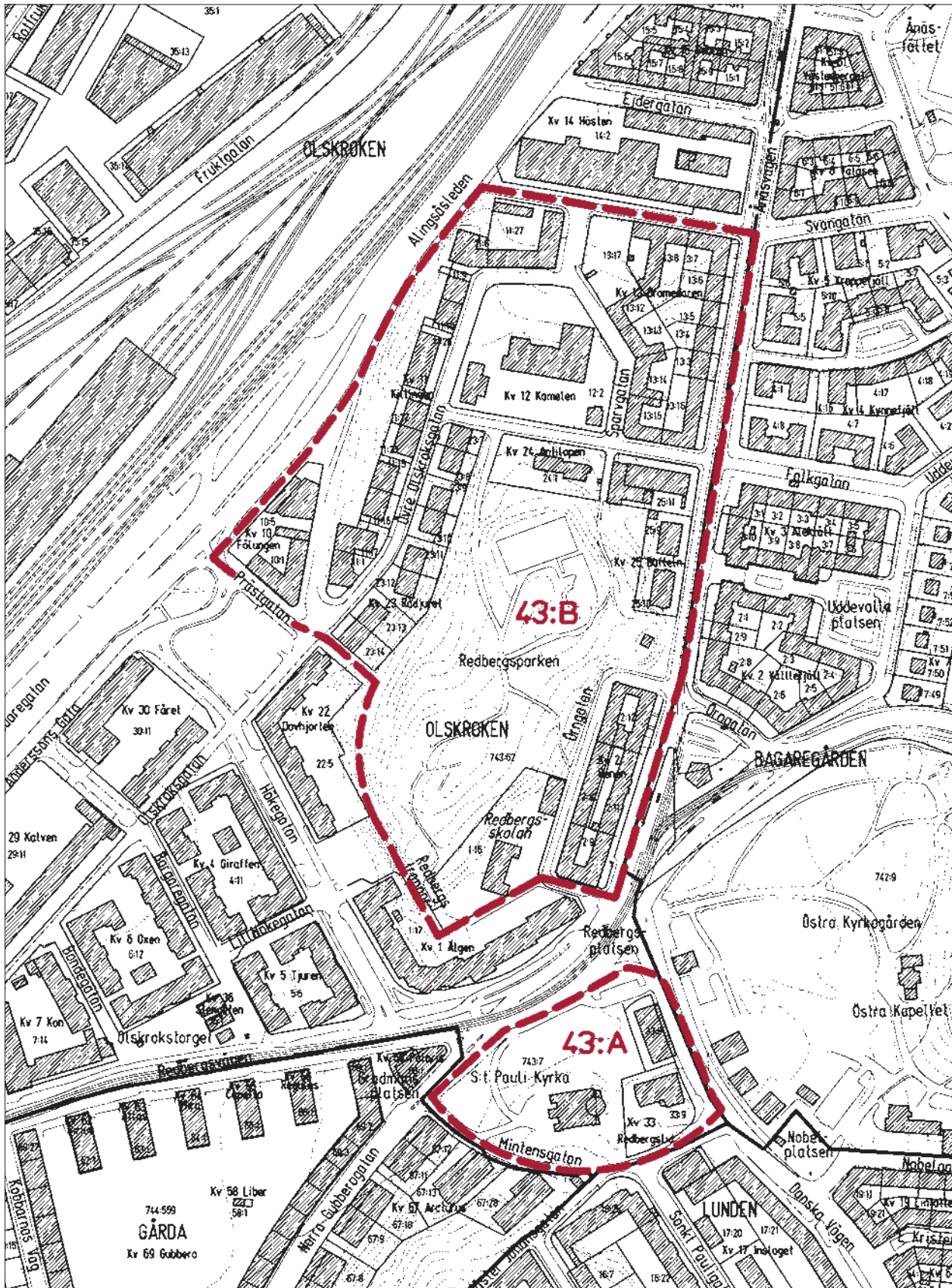
S:t Pauli kyrka.

Arbetareföreningens symbol på Redbergsgårdens fasad.

nygotisk stil. Fasaderna är av rött tegel med rik mönstermurning bl a kring takfoten och på tornet. Fönstren och portalerna har rundbågade former och dekor utförd i formtegel m m. Karaktäristiska delar är läktarvåningens rader med små smala fönster åtskiljda av små kolonner och de fyra svagt utskjutande trapphusen som markerar byggnadens hörn. Kyrkorummet är förhållandevis brett och har också djupa läktare.

Redbergsgården ligger i parkens utkant mot Danska Vägen och utgör en del av miljön kring Redbergsplatsen. Det är ett stenhus i 2 våningar med putsade släta fasader och valmat tegeltäckt sadeltak.

Norra Olskroken

Olskroken 43:B

I miljön ingår Redbergsparken, kvarteret Renen vid Redbergsplatsen, några bostadskvarter med landshövdingehus och stenhus samt enstaka allmänna byggnader.

Historik

Området omfattar Olskrokens norra del som i huvudsak tillkom efter år 1900. Redbergsskolan, delar av kvarteret Renen och ett par stenhus vid Prästgatan/Olskroksgatan byggdes 1880–1900.

En rad låga trähus vid Änäsavägen ersattes 1910–30 med landshövdingehus och 1930–45 uppfördes en grupp större bostadshus av tegel längs Övre Olskroksgatan. Inom området ligger också några allmänna byggnader från perioden 1910–40. (Se Beskrivning – karaktär.)

Redbergsparken har kallats "Redbergslids folkpark" och 1886–1936 fanns här en elegant musikpaviljong. Parken har varit en viktig träffpunkt i stadsdelen och används fortfarande för sammankomster och underhållning.

De flesta av bostadshusen är ombyggda men bebyggelsen som helhet har ursprunglig karaktär.

Motivering

Redbergsskolan, de äldre landshövdingehusen i kvarteret Renen och två enstaka stenhus (kv 10:1 och kv 11:1) är de sista bevarade byggnaderna från 1800-talets arbetarstadsdel.

Övrig bebyggelse speglar senare etapper i Olskrokens utbyggnad och omfattar intressanta exempel på tidstypisk arkitektur från perioden 1900–40.

Program – skydd

Värdefulla miljöer 1985: hela området.

Bevaringsprogram 1987: södra delen och Olskroksgatan 28, kv 10:1 ("Järnvägshuset").

Beskrivning – karaktär

Områdets inre del omfattar Redbergsparken och fritt liggande allmänna byggnader på stora tomter. Yttre delen är framför allt bebyggd med bostadshus av varierande slag.

Kv 2:11, Änäsavägen 8, byggt 1905.

Kv 2:12, Änäsavägen 14–16, byggt 1910–11.

Kvarteret 2 Renen

Kvarteret som ligger vid Redbergsplatsen bebyggdes med landshövdingehus 1890–1925. De ritades bl a av arkitekterna O W Nilsson (Änäsavägen 4, 6 och 14) och J Jarlén (Änäsavägen 10 och 16). Änäsavägen 12 som är en tegelbyggnad i 3 våningar uppfördes 1947.

1983–84 ersattes tre av husen mot Örngatan med nybyggnader. Övriga hus byggdes om, bl a byttes fön-

ter och takbeklädning. Mot Örngatan tilläggsisolerades fasaderna och stenhuset på Ånäsavägen 12 moderniserades med en putsfasad och ett stort takfönster i 1980-talsstil.

Karaktäristiskt för kvarteret är blandningen av olika stilar. Takformerna och fasadernas dekorativa detaljer varierar. Ett av husen har rikt utsmyckade träbalkonger och i kvarterets norra del finns förträdgårdar med smäckra järnstaket.

Redbergsskolan, kv 1:16

Redbergsskolan uppfördes 1879 enligt ritningar av byggmästare J Dähn och byggdes på med en våning 1893.

Skolan ligger sydväst om kvarteret Renen i anslutning till Redbergsparken. Den omfattar en huvudbyggnad i 3–4 våningar och en gymnastiklokal. Båda har fasader av rött tegel och utkragade gula tegeldetaljer.

Redbergsskolan.

Olskroksgatan 23, kv 11:1

Byggnaden uppfördes 1897 för Gamlestadens fabriker och innehöll då tjänstemannabostäder. Arkitekt var E Krüger som också ritade andra bostadshus och fabriksbyggnader både för Gamlestadens fabriker och SKF. (Se sid 12 och 17.)

Huset som innehöll lägenheter med 3–4 rum och kök byggdes om till hotell och restaurang 1984. Det är i 3 våningar och har mönstermurad fasad av rött tegel. Ursprungligen hade det en stor halvcikelformad terrass mot gatukorsningen men den är idag överbyggd.

Olskroksgatan 28/Prästgatan 4, kv 10:1

Detta stenhus uppfördes 1899 för Statens Järnvägars Änke- och Pupillkassa efter ritningar av H Hedlund. Det var avsett för anställda vid SJ och när byggnaden tillkom hade den ett mycket lämpligt läge helt nära Olskrokens station. Ett liknande hus ritat av Hedlund byggdes samtidigt på Sveagatan 10 i Kommendantsängen. (Se del I, sid 221.)

Byggnaden är i 4 våningar med plåttäckt sadeltak. Hörnet framhävs genom ett rundat "hörntorn" omgivet av förhöjda gavelpartier samt en stor balkong med sirligt järnräcke. Sockelvåningen är klädd med tuktrad gråsten. Fasaderna är av rött tegel med inslag av gult

Kv 10:1, Olskroksgatan 28.

tegel och har en ovanligt rik mönstermurning. Porten in mot gården har en omfattning av kalksten.

Huset innehöll ursprungligen lägenheter med ett rum och kök. 1997 gjordes en ombyggnad och då tillkom nya takkupor. Huvudtrapphuset som är ovanligt rymligt och elegant utformat med en svängd trappa har bevarats. (Se även "Järnvägshuset", A Borg, Göteborgs Universitet 1994.)

Ånässkolan, huvudbyggnadens entré.

Ånässkolan, f d lärar- och vaktmästarbostad.

Ånässkolan, kv 12:2

Skolans huvudbyggnad och ett bostadshus med två lägenheter började uppföras 1902 efter ritningar av Y Rasmussen. 1923 tillkom en gymnastikbyggnad ritad av E Brihs.

Huvudbyggnaden som byggdes i två etapper är i 4 våningar med fasader av gult maskinslaget tegel. Mittpartiet betonas genom en särskilt rik utsmyckning och ett klocktorn krönt med spira. Entrépartiet av kalksten är dekorerat med skulpterade jugendslingor och stadens vapen.

Bostadshuset som ursprungligen var avsett för en lärare och vaktmästare är ett oregelbundet format trähus i 2 våningar med lägre utskjutande delar. Fasaderna har panel av olika slag, liggande slät på nedre delen och "spånimiterande" panel på den övre. Taket är klätt med plåt och har en stor "takkupa", mjukt avrundad uppåt. Gymnastikbyggnaden är av tegel i 2 våningar.

S:t Pauli barnhem, kv 24:1

Huset uppfördes 1913 för stiftelsen S:t Pauli barnhem efter ritningar av G Ljungman. Det är en träbyggnad i en våning med inredd vind. Den har brant sadeltak, fasader av lockpanel och en "förstukvist" med dekorativa detaljer.

S:t Pauli barnhem.

"Falken", kv 25:11.

F d polishus, kv 25:11, "Falken"

Byggnaden uppfördes 1932 efter ritningar av K M Bengtsson och utformades till stor del i funktionalistisk stil. Den har fasader av gult tegel med band som omfattar stora fönster och mellanliggande putspartier. Karaktäristiska detaljer är de tre entréernas skärmtak och trapphusens vertikala fönsterpartier. Idag används lokalerna av kulturföreningen Falken m fl.

Kvarteret Dromedaren

Kvarteret byggdes ut med landshövdingehus i huvudsak 1910–30. Flera olika arkitekter stod för ritningarna, bl a O M Holmén, H Jyllin, L Blomqvist och S Wedenmark. Två hus revs 1980–81 och ersattes med en ny byggnad av sten. Övriga har byggts om.

Byggnaderna ingår i ett storgårdskvarter. De flesta av landshövdingehusen har ny fasadbeklädnad men några fasader har utformats i den ursprungliga 1920-talsstilen.

Övre Olskrokgatan

Bostadshusen längs Övre Olskrokgatan tillkom 1928–44 och ritades bl a av K S Hansson (Övre Olskrokgatan 4–16, kv 11:11–17), N Hansson (Övre Olskrokgatan 1–15, kv 23:7–14) och N E Eriksson (Övre Olskrokgatan 24–30, kv 11:27).

Byggnaderna har 4–6 våningar med valmade tegeltäckta sadeltak. Fasaderna är av mörkt rött eller gult tegel och de tidigast uppförda husen har mönstermurad tegeldekoration.

Entrépartierna i de äldre husen har laserade eller ådrade dörrar försedda med dekor och slipade glasrutor samt omfattningar i natursten eller tegel. De yngre byggnaderna har enklare entrépartier. Mot Övre Olskrokgatan finns några förträdgårdar med låga smidesstaket.

Ånäsvägen 20–26

Ånäsvägen 20–22 (kv 25:10) byggdes 1947 efter ritningar av N Olsson och Ånäsvägen 24–26 (kv 25:9) uppfördes 1938. Det är två lamellhus av sten utformade i funktionalistisk stil med ljusa putsfasader. En fasad mot Ånäsvägen är tilläggsisolerad (nr 20–22).

Övrigt – utanför programmet

Ånäsvägen 48–50, kv 15:1–2

De två landshövdingehusen som uppfördes 1905 har en rik fasaddekoration som anknyter till de "klassiska" landshövdingehusen från 1800-talets slut. Det är några av de få bevarade av denna typ i östra stadsdelarna och fasaderna är ett viktigt inslag i miljön vid Ånäsvägen. Byggnaderna upptas som värdefulla i "Underlag för Energisparplanen" 1980.

Pellerins Margarinfabrik, kv 14:2

Fabriken etablerades här 1895 och utbyggdes sedan i flera etapper. Företaget drev verksamheten till 1960-talet och fasaden med texten "Pellerins Margarin Fabrik" är ett välkänt inslag i stadsbilden. Anläggningen som är ombyggd för ny verksamhet har industrihistoriskt värde.

Övre Olskrokgatan 8.

